Zalai Károly

Avignoni emlék

24.

Később, sokkal később, amikor már nem létezett a fal, rájött a titokra, amelyen korábban nem sokat gondolkodott. Úgy okoskodott, hogy az ország nyugati részén élőknek egyszerűen szerencséjük volt. Amerikai segítséggel egy évtized alatt talpra álltak, és szorgos munkájuknak rövidesen meglett a gyümölcse, amit a német gazdasági csodának neveztek. A keletieknek viszont kényszerűségből az orosz utat kellett járniuk, ami aztán a közismert zsákutcába vezetett. Hogy a háború után született nemzedék Nyugaton hogyan élt, arról Joachim csak keveset s jórészt legendákat hallott, hiszen a szögesdrótos aknazár nem sok hírt engedett át a határon. Az NDK hétköznapjait viszont jól ismerte. Ott azt próbálták beléjük sulykolni, hogy Kelet-Németországban már Hitler alatt is csak kommunisták éltek, akik alig várták, hogy keblükre ölelhessék Lenin gyermekeit. Ulbricht és Honecker országa hazugságon és félelmen alapult, és az ő szüleik jórészt ebben a klímában nőttek föl, s ebben alapítottak családot. Talán ezzel a rossz lelkiismerettel függött össze, hogy békén hagyták őket. Bár az is lehet, arra gondoltak, hogy majd őket is betöri a rendszer. És nincs kizárva, hogy így lett volna, ha nem omlik le a fal. Joachim apja egy villamossági szaküzletet vezetett. Nem lépett be a pártba, és csak azért kapta meg ezt a beosztást, mert a szakszervezetben tevékenykedett. Az anyjáról azt gondolta, hogy épp a rendszerbe betegedett bele. Jó ideig hitt benne és tulajdonképpen élvezte a rendszer előnyeit, mert egy laktanyában titkárnőként dolgozott. Csinos volt és vidám, mindenkit az ujja köré csavart. Aztán valami történt vele. Egyre többet sírt, állandó kimerültségre panaszkodott, de nem tudott aludni. Erős gyógyszereket kapott, majd pedig elektrosokk terápiának vetették alá. De nem segített, egyik ideg-összeroppanásból a másikba esett. Végül leszázalékolták, otthon gubbasztott, és a függöny mögül a titkos ügynököket és a Stasi besúgókat leste. Pedig őrá aztán senki sem figyelt, papírja volt róla, hogy megőrült. Emiatt viszont hozzájuk sem járhatott senki, mert az anyja minden idegenben ellenséget sejtett. Így aztán legtöbbször Irenéék lakásában találkoztak. Az anyja laza volt, békén hagyta őket. Egy elvált férfival találkozgatott, így gyakorta üres volt a lakás. Amikor hazajött, egy „hello everybody”-val köszöntötte őket, csinált egy kávét, rágyújtott, és bevonult olvasgatni vagy tévézni a szobájába.

25.

Ők már szerencsésebbek voltak egy kicsit. A hetvenes évektől kezdve némileg enyhült a rendszer nyomása, és ők hamart meglelték a kiskapukat. Amikor ki kellett vonulni az FDJ-vel az utcára, kivonultak, amikor tapsolni kellett, tapsoltak. Rezzenéstelen arccal éltették a pártot, és tudták, hogy az NDK-ban még a falnak is füle van. Megszokták a kétszínűséget, hogy ami a fejükben jár, azt csak a legritkább esetben mondhatják el, és ezerszer meg kellett gondolniuk, kinek. Ő évekig nem talált barátra. Volt ugyan néhány pajtása, fiúk, akikkel focizott, társasjátékozott, kirándult, kézilabdázott, de olyan, akihez őszinte lehetett, akiben megbízott, olyanra nem akadt. Jürgennel az egyetem kézilabdacsapatában sikerült összebarátkoznia. Jól megértették egymást a pályán, így aztán az egyik meccs után megittak egy sört, és hatalmasakat nevettek egymás viccein. A humorérzékük hasonlósága volt az első kapocs közöttük. Aztán néhány találkozó után kiderült, hogy mindketten imádják a könyveket és a filmeket, s rengeteg közös kedvencük akadt. Pár hónap múlva már azt is elárulták egymásnak, mindketten abban reménykednek, hogy egyszer majd átjuthatnak valahogy az NSZK-ba. Ez a titok aztán örökre összekötötte őket egymással. Ettől kezdve szinte mindennap találkoztak. Joachim évtizedekkel később is csak meghatódva tudott visszagondolni ezekre a találkozókra, ahogy nagy komolyan dohányoztak, s közben a munkásosztályról, az értelmiség szerepéről a társadalmi átalakulásban, meg a pártról vitatkoztak, s itták egyik sört a másik után. Arra gondolt, biztosan elszégyellné magát, ha újra hallaná ezeket a beszélgetéseket, ugyanakkor mit nem adott volna azért, ha még egyszer asztalhoz ülhetne egy olyan emberrel, akit ennyire közel érez magához. Szerette Jürgen hangját, a gesztusait, ahogy megigazította a szemüvegét, ahogy lépdelt mellette, ahogy elhajította a kézilabdát, vagy azt, ahogy kivette a táskájából az éppen olvasott könyvet. Először is óvatosan, mintha valami ritka kincs lett volna, kirakta az asztalra, kinyitotta a könyvjelzős résznél, majd fölolvasott neki belőle. Szerette a hangját, ahogy hangsúlyozott, szünetet tartott és néha ránézett, hogy érti-e. Azt különösen kedvelte, amikor a legfontosabb részhez érkezett és enyhén fölemelte bal keze mutatóujját, s kicsit lassabban olvasott, majd mikor az idézet végéhez ért, jelentőségteljesen s láthatóan boldogan becsukta a könyvet, és hagyta, hogy mindkettőjükben leülepedjenek a gondolatok. Az pedig még inkább melegséggel töltötte el, amikor egyes fontosabb részeknél Jürgen olyannyira meghatódott, hogy könnyek gyűltek a szemébe. De erről sohasem beszéltek, Jürgen titokban megtörölte a szemét, ő pedig úgy tett, mintha nem vette volna észre a meghatódását. Minden könyvet kölcsön

adtak egymásnak, és mikor elolvasták mindketten, alaposan megvitatták. Az egyikre Joachim különösen emlékezett. A Café Nordban találkoztak. Jürgen egyszer csak kinyitotta a bőrtáskáját, s előhúzott egy kopott Cicero-kötetet. A szokásos mozdulatokkal nyitotta ki, és meghatott hangon olvasott föl belőle egy részt. Sok-sok évvel később megtalálta e pár mondatot, s kiírta magának. Csaknem kívülről tudta, most is eszébe jut, és mint mindig, rettenetesen elszorul tőle a torka. Ő soha senkinek nem olvasta föl, s tudta, hogy már nem is fogja: „Aki igaz barátjára néz, mintegy saját énjét szemléli benne. Azért akinek jó barátai vannak, távollétében is jelen van, akkor is bővelkedik, ha szükséget szenved, akkor is erős, ha gyengeség vesz erőt rajta. És ami még hihetetlenebb: holta után is él, mert életben maradt barátainak tisztelete, emlékezése, gyásza kíséri." Általában az Alexon találkoztak. Akkoriban sohasem gondolkodott el azon, miért is örül annak, amikor megpillantja Jürgen komótosan lépdelő alakját. Csak évekkel később, amikor már megszakadt a kapcsolat vele, döbbent rá milyen csodálatosak voltak ezek a találkozások. Úgy vélte, hogy tulajdonképpen az együttléteikkel teremtették meg egymást. Joachim Jürgennek mesélte el először gyerekkorát, a vágyait, sőt még a félelmeit is. Jürgen közeledő alakját nézve ő maga is fontosabbnak tűnt, ebben az óriási tömegben van valaki, akit pont az ő személye érdekel. Jó volt megosztani egymással a titkaikat. Ha valamit fontosnak hitt, gondolt vagy olvasott, azonnal Jürgen jutott eszébe: vajon, mi lesz erről a véleménye.

26.

Csak lassan szokott hozzá, hogy a találkozóikra Jürgen gyakorta magával hozta Irenét is. Aztán rájött, hogy tulajdonképpen úgy beszélgetnek hármasban, mintha ketten lennének. Kezdetben nem mert a titkairól mesélni, amikor Irene is jelen volt. De be kellett látnia, hogy Irene Jürgen része, mintegy meghosszabbított gondolata. A lány legtöbbször hallgatott, de mindig, mindent értett, nagyon is jelen volt. És főként mindenre emlékezett. Jürgennek elég volt belekezdenie valamibe, Irene azonnal tudta, miről van szó, és ha netán Jürgen valamiben megakadt vagy nem jutott eszébe valami, a lány azonnal kisegítette. Joachimnak jó pár hónappal a megismerkedésük után jutott először eszébe, hogy Irene tulajdonképpen lány. Pedig nem az a szürke veréb volt, akit az utcán az ember nem vesz észre. Csak éppen nem úgy viselkedett, nem úgy öltözködött, ahogy akkoriban a lányok. A divat vagy a haja például egyáltalán nem érdekelte. Mindig egyformán, copfban hordta hollófekete

sörényét, aminek végét az anyja nyírta le pár havonta. Lapos sarkú cipőt hordott s legtöbbször nadrágot. Komoly, óriási szemei voltak, mély hangja, és olyan humorérzéke, mint a fiúknak. Igen, Jürgen sokszor mondta róla, hogy Irene fiúsítási szertartáson esett át, miközben az alakja nagyon is nőies volt. Joachimnak mégis csak pár hónap után jutott először eszébe, hogy titokban szemrevételezze Irene lábait. Formásak voltak, miként az alakja is, de Joachim úgy gondolt rá, mint valami szentre. Érinthetetlennek érezte, a barátja része volt. Jürgen közkedvelt fiúnak számított az egyetemen, főként azért, mert igen jól ismerte az elmúlt évtizedek összes neves együttesét. Egyébként szinte minden zsebpénzét a feketepiacon beszerezhető lemezekbe fektette. Káprázatosan hosszú ideig tudott mesélni egy-egy bandáról. Személy szerint a Creamet szerette a legjobban. Az évek során Joachim is kívülről fújta már a háromtagú rock-banda fölállását meg a történetét, mert Jürgen oly sokszor mesélt róla.

27.

Joachim Irenéék konyhájában látta először az avignoni fotót. Jürgen a táskája egyik legrejtettebb zugából vette elő, s tette szótlanul az asztalra. Joachimot azonnal megbabonázta a három alak fenséges nyugalma. Csodálatosnak tartotta a háttérben ragyogó platánokat és a fehér csészéket az asztalon. Elképzelte, hogy a közelben a Rhône csordogál, miután végignyaldosta Genf, Lyon, Valence, majd pedig Arles partjait. Rengeteget törték a fejüket, vajon kik lehetnek a fényképen? Varázsos dolognak tartották, hogy a férfiak kalapot, zakót és nyakkendőt viselnek, s az egyiküknek díszzsebkendő kandikált ki a zsebéből. Irenének a lány kalapján lévő szalag volt a kedvence, és a fehér selyemruha anyagán áttetsző napfényre hívta föl a figyelmüket. Megegyezett a véleményük, hogy valószínűleg ősszel készülhetett a fotó. Még lombosak a fák, de már mintha gyengébb lenne a napfény. A nő kabátot is hozott magával, amit a székre terített. Biztosak voltak abban, hogy franciák, mert valahogy olyan „otthonosan" ücsörögtek az asztalnál… 1928. Arra gondoltak, hogy Európa éppen kilábolt az első nagy háború szenvedéseiből. Németország is megerősödni látszott, és ezekben az években kevesebbet foglalkoztak egymással azok a szomszédok, akik oly gyakran robbantották lángra az öreg kontinenst. Az angolok is visszavettek az acsarkodásból, az USA kölcsönt adott az európaiaknak, hogy talpra álljanak. Európa lakói azt hitték, hihették, hogy hátuk mögött a baj, s tanulva az első világháború poklából, az öreg kontinens lakói most majd örök békében, egymás megsegítésén fognak fáradozni.

Ha leültek Irenéék konyhájában, nagyjából úgy, ahogy a fénykép szereplői, gyakorta versenyeztek azon, ki talál ki jobb történetet a fotó szereplőiről. Mennyit törték a fejüket, milyen kapcsolatban van egymással a három alak, hány évesek lehetnek, mi a foglalkozásuk, és vajon mi lett velük a későbbi években, amikor kitört a II. világháború. Harcoltak, hősi halált haltak, vagy meghúzták magukat egy óvóhelyen? Együtt maradtak-e, vagy szanaszéjjel hányta őket a történelem? Hogy a két férfi közül ki lehetett a nő szerelmese? És ha netán az egyik házaspár volt, születtek-e gyerekeik? Avignoniak voltak-e vagy máshonnan érkeztek, s ha ez így van, miért éppen Avignonban álltak meg. Ha rossz kedvük volt, szörnyű fordulatokat találtak ki. Sőt Joachim egyszer, amikor többet ivott a kelleténél, azt ordította a másik kettő szemébe, hogy miért mindig romantikus dolgon törik a fejüket, nincs kizárva, hogy tizenvalahány év múlva valamennyien meghaltak, az egyik férfit Auschwitzban elgázosították, mert elzászi zsidó volt, a másikat szitává lőtték valahol, mert csatlakozott az ellenállókhoz. A nő pedig egy bombázás során veszítette az életét.

28.

Évekig ez az avignoni fotó volt számukra a szabadság megtestesülése! Egyébként soha senkivel nem találkoztak, aki volt Avignonban, de ez nem csökkentette a város iránti szerelmüket, sőt, inkább fokozta. Avignon a világ fővárosának számított számukra, a legszebb helynek az egész földgolyóbison. Ha kimondták, elsuttogták Avignon nevét, úgy érezték, mintha valami titkos jelige vagy mennyei étek lett volna, a lelküket egyszerűen átjárta a boldogság. Pedig nagyjából csak azt tudták Franciaországról, amit az iskolában tanultak. De talán, gondolta később Joachim, ez volt a szerencséjük, mert így álmaikkal színezhették ki a képet, nem gátolta a fantáziájukat a valóság. Igaz ugyan, hogy a tankönyvek meg a Stasi-sajtó azt próbálta beléjük sulykolni, hogy a gallok földje a rothadó kapitalizmus egyik országa, de ők a szabadság fellegvárának tartották, olyan földnek, ahol Rodin, Baudelaire, Verlaine, Monet és Proust látta meg a napvilágot. Ahol 1968-ban, pár évvel a születésük után, az egyetemisták barikádot emeltek, s harcuk nyomán még az NSZK-ban is forrongani kezdtek a diákok. Csak náluk uralkodott síri csend. Jürgen az egyetemi könyvtárban talált egy avignoni térképet valami régi könyvben, és arról kiírt pár utcanevet. Ettől kezdve, különösen a harmadik-negyedik Radeberger után, belekezdtek végtelen sétáikba az avignoni utcákon. Körbejárták a pápai palotát, ittak egy vöröset a Rue Banasterie-n, aztán

énekelve-danolva végigmentek a Rue de la Petite Fusterie-n, át a Rue Saint Etienne-en és a Rue Limas-n, le a csonka hídig, hogy ott elszívjanak egy finom Gauloise-t. Avignonról fantáziálva elhatározták, hogyha majd kilépnek a nagybetűs életbe, nem lesznek olyan beszariak, mint a szüleik. Egyszer majd úgy fognak ücsörögni egy napsütötte kávéház teraszán talán éppen Avignonban, mint a fénykép három szereplője, akik nem csupán barátaik lettek, hanem a legvégén ők maguk. Idővel egyre nagyobb kirándulásokat tettek Avignonból. Elsőként természetesen Arles-ba látogattak, ahol van Gogh a halála előtt élt és festett, például a híres *Pont de Langlois*-t. Jürgen azt is tudta, hogy a híd őrét hívták Langlois-nak, amit van Gogh úgy értett, hogy az „angol hídja", ezért sokan úgy ismerik a festményt, hogy *Pont de L'Anglais*. Idővel elkezdték utánozni őket. Irene egyszerre csak olyan régimódi ruhákat viselt, amiket nagyanyja ruhatárából kölcsönzött ki, s alakított át magának. Jürgen, aki amúgy is szemüveges volt, mint a képen szereplő egyik férfi, gyakorta viselt kalapot, ami nagyon jól illett hozzá. Ő pedig Irenéék konyha-asztalánál szívesen ült és beszélt – szájában cigarettával – úgy, mint a fénykép jobb oldali szereplője. Amikor ledőlt a fal, Joachim is vett egy különleges kalapot, egy méregdrága Bollmannt, méghozzá Hollandiában, de akkor már nem voltak barátok, évek óta nem látták egymást. Pedig azt gondolták, soha, semmi nem fogja elválasztani őket egymástól. Egy ideig azt tervezgették, hogy együtt fognak lakni, lesz majd egy közös nappalijuk, ahol esténként ugyanúgy beszélgetnek majd, mint a fénykép szereplői, aztán külön-külön, mindenki lefekszik a saját hálószobájában. És reggel újra ott ülnek az asztalnál: tejeskávét isznak, croissant-t majszolnak s elmesélik egymásnak, mit álmodtak éjszaka.

29.

Pár hónapja ismerték egymást, amikor Jürgen és Irene megtanította Joachimot skatozni. Ettől kezdve, amikor belefáradtak a beszélgetésbe, elővették a paklit, s hajnalig verték a blattot. Rendkívül komolyan vették a játékot. Ilyenkor tilos volt másra terelni a szót. „Nem beszélgetünk, hanem játszunk", honosodott meg a szólás közöttük. Jürgen volt a legjobb, mert mindig számolt, így pontosan tudta, ki milyen kártyát dobott el, s hány ütés kell még a győzelemig. Joachim megérzésből játszott, ezért sokszor tévedett, ráadásul hamar fölidegesítette magát, főként, ha nem volt szerencséje. De talán ő vette legkomolyabban a játékot, mégpedig azért, mert hitt a kártyák útmutatásában. Néha már osztás előtt megérezte, hogy jó lapjai lesznek-e vagy hogy érdemes-e fölvenni a talont. A rossz lapoktól pedig mélységesen el tudott keseredni.

Jürgen nyomozta ki valamikor, hogy a fotós, ez a Chambré, 1898-ban született és bár a neve franciás, mégsem francia, hanem ír, a képen szereplő három személy pedig angol. Még a nevüket is kiderítette, a két férfi: Fred Jenkins és Harold Hinchcliffe Davies a századfordulón látta meg a napvilágot, és ismert liverpooli építészek voltak. A nő pedig a vele szemben ülő Davies felesége és Nora a neve. Ezek az új ismeretek nem csökkentették az imádatukat, sőt valahogyan izgalmasabbnak tűnt számukra, hogy 1928-ban három liverpooli utazott Avignonba. Elképzelték, amint összepakolták a koffereiket, áthajóztak Dowerből Calais-ba, aztán leautóztak Avignonba, mert két jól menő építész biztosan megengedhette magának az automobilos kirándulást! És velük volt, ne feledjétek, utalt rá Jürgen, ez a Chambré is. Három férfi és egy nő beutazta egész Franciaországot, nyilván megállt Párizsban, Lyonban, majd pedig Avignonban, ahol biztosan eltöltöttek néhány napot. Valahogy az volt az érzésük, hogy vitorlázni indultak, mégpediglen Toulonból Saint-Tropez-ba. Avignonban megnézték a pápai palotát és a csonka hidat, majd leültek ehhez a kávéházi asztalhoz. És akkor Chambré egyszerre csak azt mondta: gyerekek, isteniek a fények, és ti gyönyörűen néztek ki a háttérben a platánokkal, hadd csináljak rólatok egy fotót! Arrébb rakták Chambré székét (talán épp erre könyököl Fred Jenkins), hogy ne zavarja meg a kép harmóniáját, a fotós pedig leállította az állványát velük szemben, és talán azt mondta, hogy mindenki gondoljon valami különleges dologra s ne mozogjon, majd elkattintotta a gépét. Nora nagyon illedelmesen ül, csinos profilját mutatja, Jenkins egy kicsit olyan, mintha karót nyelt volna, úgy néz maga elé, Fred viszont igen laza, büszkén tolja az előtérbe drága, talán a legjobb liverpooli cipésznél csináltatott lábbelijét és vajszínű fuszeklijét. Joachim meg mert volna esküdni, hogy ráadásul valami pajzán dolgot mond éppen Norának, aki nem hajlandó mosolyogni, nehogy elrontsa a képet. A fotó minden bizonnyal a szűrt szembefénynek köszönheti a varázsát, a levelek ragyogása és a távolba vesző sétány révén olyan, mint valami impresszionista festmény, akár Manet is készíthette volna. Ebben a fényben a két férfi sötét zakója és kalapja jelenti az egyik hangsúlyos pólust, a másikat pedig Nora, aki fehér selyemruhájában úgy ül ott, mint valami égi jelenés. Joachimék úgy vélték, hogy ilyen kalapot csak Dél-Franciaországban lehet viselni és ilyen csodás őszi napokon. Azon is sokat törték a fejüket, hogy beszéltek-e franciául? Elképzelték, amint angolul rendeltek, a pincér pedig bambán nézett, mert egy szót sem értett belőle. Talán a „kofí”-val még elboldogult, de a „redvájn” valószínűleg kifogott rajta. Később arra jutottak, hogy valamelyik férfi minden bizonnyal beszélt franciául, és ő rendelte meg a „café au lait”-t meg a „vin rouge”-t.

Máskor meg azt gondolták, és ez a gondolat tetszett nekik a legjobban, hogy talán azért utaztak Franciaországba, mert jól beszélték a nyelvet. Mondjuk, valamennyien Proust-rajongók voltak, és magukba akarták szívni a gall föld romantikus hangulatát. Joachim úgy emlékszik, hogy a fénykép hatására kezdtek titokban mind a hárman franciául tanulni. Komoly konspiratív munka előzte meg, amíg fölkutatták Madame Schmittet. Irene anyja ismerte valahonnan az öreg hölgyet, aki olyan volt, mintha egy másik korból ragadt volna Berlinben. Állítólag a háború előtt titkárnőként dolgozott egy nagy német cégnél, de hogy hol, sohasem merték megkérdezni. Angolul is jól beszélt. De a múltról semmit sem lehetett tőle megtudni. Legfeljebb a feltételes múltról, a conditionnel passéról meg a plus-que-parfait-ről volt hajlandó nyilatkozni. Hogy mennyibe kerül egy-egy óra, azt is harapófogóval kellett kihúzni belőle, pedig szedett-vedett bútorairól és kopott ruházatáról látszott, hogy nem veti föl a jólét. Aprócska volt és rettenetesen sovány. Sohasem mosolygott, és magázta őket. Két évig jártak hozzá, aztán meghalt. Így egyikük sem érte el a tervezett szintet, hogy majd eredetiben olvassák *Az eltűnt idő nyomában*t. De ekkor már mind a hárman a *Jules és Jim* film lázában égtek.